

SPORY O POVAHU ČESKÉ SOCIÁLNÍ REFORMY

MARTIN POTUČEK, INSTITUT SOCIOLOGICKÝCH STUDIÍ FAKULTY
SOCIÁLNÍCH VĚD UNIVERZITY KARLOVY

Úvodem

Tento sborník se zaměřuje na konkrétní rozbor soustav sociálního zabezpečení v Evropě. Vymezuje jejich principy, cíle, sociální a ekonomické účinky, způsoby organizace, financování i právní rámec. Činí tak mimo jiné i s výhledem na potřebu postupného začleňování se České republiky do evropských institucí, zvláště pak do Evropské Unie.

Účelem tohoto příspěvku není rozmnožovat řadu těchto důležitých sociálních, ekonomických i spíše „technologicky“ zaměřených rozborů. Chce upozornit jen na jeden z významných aspektů, které ovlivňují formování sociální politiky a tudíž i výslednou podobu soustav sociálního zabezpečení: na politický diskurs o žádoucích podobách jejich ideových východisek, nástrojů i efektů, a to na příkladě České republiky od roku 1989 do konce roku 1996.

Proměny sociální politiky a jejich institucí v postkomunistických zemích střední Evropy jsou vděčným polem zkoumání hned z několika důvodů. Jedním z nich je výchozí situace těchto zemí, v nichž se stát pokoušel se střídavými úspěchy zabezpečit všechny klíčové funkce sociální politiky, mimo jiné i na úkor ekonomické efektivity a politických svobod občanů. Druhým je obtížnost stanovení místa reformy sociální politiky, která nutně probíhá paralelně a v interakcích se zásadními reformami politického systému a ekonomiky. Třetím je proces postupného přibližování se těchto zemí hodnotovému i institucionálnímu rámci zemí Evropské unie, z něž vyplývají jak otázky vzájemné kompatibility budovaných sociálně politických institucí, tak i potřeba ujasnit si - alespoň rámcově - cílový model sociální politiky pro období, kdy se označení „členská země EU“ již bude vztahovat i na Českou republiku. Čtvrtým je předpoklad, že toto studium může přispět k lepšímu porozumění tomu, co se v literatuře

jednostranně a zjednodušeně označuje jako „krize Welfare States“²⁵ - a co bych raději nazval obtížnou, leč relativně úspěšnou adaptací států veřejných sociálních služeb na měnící se životní podmínky soudobých společností euroatlantického kulturního okruhu.

První rovinou, na niž chci v analýze zmíněného politického diskursu upozornit, byt' se státu veřejných sociálních služeb týká pouze kontextuálně, je implicitní i explicitní, neustále obnovovaný dialog mezi premiérem Václavem Klausem a prezidentem Václavem Havlem o „volbě společnosti“. Druhou rovinou je rovina odborné diskuse o potřebnosti a podobě Welfare State, v níž se omezím na charakteristiku tří konceptů reprezentovaných jmény Jiří Kinkor, Václav Klaus a Martin Potuček. Třetí rovinou je rovina programů parlamentních politických stran. V závěru se pokusím ilustrovat povahu těchto sporů na příkladu reformy českého důchodového pojištění.

1. Václav Havel a Václav Klaus o „volbě společnosti“

„Volbou společnosti“ rozumí Roebroek (1992) vymezení základních předpokladů, od nichž se odvíjejí všechna ostatní politická rozhodnutí ovlivňující život globálních společenství. Rozdílnost názorů českého prezidenta a premiéra na žádoucí podobu vývoje země je obecně známa a dá se říci, že výrazným způsobem stimuluje i dialog o konkrétnějších sociálně politických otázkách.

Prezident Václav Havel vyjádřil svoje preference velmi obšírně ve svém projevu v Poslanecké sněmovně v březnu 1995. (Havel 1995) Jde mu především o to, aby se o žádoucích hodnotách pro českou společnost diskutovalo veřejně a bez zábran; rád by rehabilitoval princip koncepční práce ve formování politiky; schází mu institucionální záruky ochrany lidských práv; upozorňuje na to, že stálé odkládání reformy regionální samosprávy znemožňuje vyřešení statutu a vlastnictví mnoha veřejných statků; přivítal by vytvoření většího prostoru pro uplatnění neziskových organizací (včetně profesionálních komor) v poskytování zdravotních a sociálních služeb; chápe rozvoj školství jako prioritu a přimlouvá se za

²⁵ Blíže viz Večeřa (1993), Potuček (1995c).

